

Нідзельська Ю. М.

<https://orcid.org/0000-0003-3946-4788>

Житомирський державний університет імені Івана Франка

ЗАГАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ СУТНОСТІ СИНТАКСИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ СУЧАСНОГО ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА

Представлена стаття присвячена вивченню основних характеристик синтаксичних трансформацій. Пильну увагу приділено відмінним рисам граматики української та англійської мов, порядку слів у реченні, перекладацьким трансформаціям. Було зазначено, що за своєю морфологічною типологією вказані мовні системи належать до різних класифікацій, українську мову вважають синтетичною, англійську аналітичною. Актуальність дослідження зумовлено тим, що сама побудова мов, типовий порядок розміщення членів речення, індивідуальні, національно специфічні особливості світосприйняття світу представниками різних народів різняться значною мірою, що зумовлює важливість детального розгляду синтаксичних трансформацій у перекладі. Перед перекладачами поставлено завдання використовувати різні трансформації, це обумовлено фактом лакуарності синтаксичних форм. Було репрезентовано п'ять видів граматичних трансформацій: перmutація (перестановка), субституція (заміна), додавання, вилучення та комплексна трансформація. Вченими було приділено увагу синтаксичному уподібненню, яке розуміють як трансформацію, коли синтаксичну структуру мови оригіналу перетворюють в аналогічну структуру мови перекладу. Відтак, було досліджено існування паралельних конструкцій в оригіналі та у перекладі. Перестановку було пояснено як різновид перекладацького перетворення, який є заміною розташування мовних одиниць у текстах (оригіналу та перекладу), яка може виявитися інверсійною або частково інверсійною. Граматичні структури, не лише забезпечують коректне розташування слів у текстах, також передають інформацію, яку вважають частиною тотального змісту. Було встановлено, що переклад текстів, які належать різним сферам життєдіяльності людини, має свої відмінні риси. У статті було представлено загальні особливості перекладу науково-технічних та художніх текстів.

Ключові слова: переклад, перекладацькі трансформації, граматичні трансформації, перестановка, заміна, додавання, вилучення.

Постановка проблеми. Сучасне перекладознавство є важливою наукою. Вона знаходиться у постійному розвитку, характеризується все більш зростаючим міждисциплінарним характером. Основними питаннями, якими дійсно зацікавлені представники теорії та практики перекладу є специфіка перекладу мовних одиниць (різного рівня) та можливі шляхи досягнення еквівалентності, адекватності певного перекладу. Саме поняття перекладу, навіть зважаючи на пильну увагу дослідників до нього, все ж таки залишається у центрі наукових пошуків мовознавців, перекладознавців зокрема. Варто підкреслити, що, у науковому дискурсі практичний та теоретичний аспект використання синтаксичних трансформацій є сьогодні, на наш погляд, непо-

вністю вивчений. Відтак, синтаксичні трансформації потребують більш детального аналізу, оскільки саме вони є одним із вагомих наявних інструментів досягнення адекватності перекладу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Якщо звернути нашу увагу на глибоку зацікавленість особливостями перекладацького процесу, його можливими труднощами, а також специфікою здійснення коректних та адекватних перекладів у певній галузі знань чи у рамках певної сфери життєдіяльності, тоді варто згадати імена таких дослідників: І. Корунець О. Ребрій, І. Ребрій, В. Карабан, Р. Зорівчак, А. Мамрак, О. Селіванова. Ці та багато інших вчених детально та ретельно вивчали граматичні, семантичні, лексичні, лінгвокультурологічні, аксіологічні та інші пере-

кладацькі особливості певних мовних одиниць у власних наукових працях. Крім того, важливо акцентувати нашу увагу іще раз на тому, що при порівнянні двох мов, української та англійської, вчені одноставно прийшли до висновку, що за своєю власною морфологічною типологією вказані мовні системи належать до різних класифікацій, бо українську вважають синтетичною, а англійську, відповідно, аналітичною. *Актуальність* представленого дослідження також є зумовленою тим, що сама побудова мов (англійської та української, типовий порядок розміщення членів речення, індивідуальні на національно специфічні особливості світосприйняття та категоризації світу представниками різних народів на носіями мов різняться значною мірою зумовлюють важливість детального розгляду синтаксичних трансформацій, у нашому випадку йдеться про англійсько-українську мовну пару.

Це підкреслено у роботі Г. Антонюк, Т. Балашова, М. Ткачів, аналітичний огляд літератури, спостереження в ході емпіричних досліджень свідчить про факт лакуарності деяких синтаксичних форм. Отож, перед перекладачем виникає завдання використовувати різні трансформації під час перекладу. Це передбачає поряд з перетворенням внутрішньої форми слова, словосполучення, також і повну заміну задля адекватної передачі змісту висловлювання, або зміни синтаксичної конструкції, порядку слів, водночас з заміною частиномовної належності [1, с. 22]. Також варто розглянути думку І. Вихованець та К. Городенської, зокрема про диференціюючі особливості у граматиці української та англійською мов. Відтак, у їхній науковій роботі сказано про те, що деякі синтаксичні конструкції (інфінітивні чи герундіальні) сприймають як найбільш використовувані явища в англійській граматиці. Герундій, у свою чергу, є єдиною формою дієслова в англ.; для якої не існує аналога в системі української мови (відомо, що він поєднує якості іменника та дієслова). Також самі конструкції вирізняються своїми особливостями стосовно структури та характеру формування. Аналогічну думку вказано щодо форми дієприкметника теперішнього часу дійсного способу активного стану. Цими авторами зазначено, для англійської мови форма дієприкметника у теперішньому часі активному стані є характерною, а от для української мови вживання дієприкметника (особливо в активній формі) не є характерним [2].

Постановка завдання. Мета статті полягає у розгляді поняття синтаксичні трансформації

у сучасній теорії та практиці перекладу; також базових підходів щодо їх розуміння та функціонування у процесі перекладу. Серед основних завдань варто виокремити пояснення одного з основних понять перекладознавства, перекладацьких трансформацій, розгляд певних граматичних перетворень та пояснення особливостей їх використання.

Виклад основного матеріалу. Отож, у сучасному українському перекладознавстві поширеним є погляд, згідно з яким синтаксичні відношення варто розуміти як смислові відношення, котрі у синтаксисі кваліфікують як граматичні значення словосполучення. Вони визначають специфіку синтаксичної структури речення, окрім цієї функції, вони складають значення членів речення, складносурядних і теж безсполучникових речень [4, с. 207, 208; 1]. У межах сучасного перекладознавства не існує єдиного розуміння сутності перекладацьких трансформацій. Нашу увагу привернуло визначення згаданого щойно явища: перекладацькі трансформації вважають прийомом перекладу, який полягає в зміні формальних або семантичних компонентів початкового тексту при збереженні інформації, яка є призначеною для передачі, є необхідними через різницю синтаксичної структури та лексико-семантичної системи двох мов перетворення елементів вихідного тексту. Така зміна слугує задля забезпечення повноцінного перекладу (лексичні; граматичні; семантичні) [2, с. 7; 1, с. 22; 3; 10]. Як відомо, усі слова знаходяться у певному синтаксичному порядку у реченнях. Граматичні форми, структури, не лише забезпечують коректне місце слова чи слів у текстах, а теж передають інформацію, яку вважають частиною тотального змісту. Відтак, вони здатні розкривати семантичні зв'язки між словами і реченнями, висвітлювати певну частину змісту, яка має значущість для спілкування [14, с. 195].

У межах сучасної перекладознавчої науки *трансформацію* розуміють як прийом логічного мислення. Його застосування уможливує розкриття значення іншомовного слова у контексті; знаходження для нього українського відповідника. Також це поняття розуміють як міжмовне перетворення для досягнення перекладацької еквівалентності (адекватності) перекладу. (Це незважаючи на розходження у формальних, семантичних системах деяких мов). Це міжмовна операція, яка перевиражає зміст оригіналу. Один з методів продовження вторинних мовних структур. Він полягає в закономірній зміні осно-

вних моделей. Основа більшості прийомів перекладу, котрі полягають у зміні формальних (або ж семантичних) компонентів вихідного тексту із збереженням інформації, яку потрібно відтворити [3, с. 89]. Добре відома дослідниця О. Селіванова вважає, що перекладацькі трансформації, це перетворення, модифікація форми (чи змісту і форми), ціллю чого є збереження відповідності комунікативного впливу на адресатів оригіналу та перекладного тексту [11, с. 456]. Задля передачі змісту оригіналу, досягнення еквівалентності в процесі перекладу перекладач має два базові шляхи, це пошуки граматичних, лексичних аналогів одиницям вихідної мови; це використання трансформацій у перекладі. Через той факт, що не існує постійних граматичних еквівалентів, абсолютної ідентичності в значенні та вживанні паралельних форм у мові оригіналу та перекладу, перекладачі застосовують *перекладацькі трансформації* [14, с. 195]. У свою чергу, ми повністю згодні з тим, що загалом мова оригіналу, мова перекладу є значною мірою різними за внутрішньою структурою. А існуючі відмінності в їх побудові незмінно призведуть до граматичних трансформацій. Неточності, з якими стикаються філологи, є повними чи частковими. Таким чином, ми спостерігаємо повну розбіжність тоді, коли у нашій укр. мові немає тієї граматичної форми, яка існує в англ. мові. Це можна відчувати при відтворенні безеквівалентних категорій у граматиці [14, с. 195]. Згідно з думками відомого мовознавця І. Корунця, перекладацькі трансформації є різновидом великих чи то малих змін у структурній формі мовних одиниць. Такі зміни відбуваються задля досягнення достовірності. На його думку, модифікації здійснюються через несумісність засобів вираження цільової мови. Адже є неможливим перенесення в неї деяких одиниць мови оригіналу. З іншого боку, щоб зберегти стиль оригінального уривка, у такий спосіб зберегти його виразність [7, с. 361]. *Комплексна граматична трансформація* включає дві (або більше) простих граматичних трансформацій, у перекладі одночасно здійснюється і перестановка, і додавання. У перекладі художнього тексту такі перетворення кількісно є найчастотнішими. Це можна пояснювати в основному тим, що є значні відмінності у граматичному складі мов [13, с. 127]. Вагаємо за доцільне підкреслити, що рамках *інтерпретативної моделі перекладу* переклад тлумачать не просто як транскодування, а також як розуміння і вираження значення. З іншого боку, у межах *функціональної моделі* переклад вважають актом комунікації. Але

цей контекст портебує пояснення, як ми вважаємо, адже через оригінальний текст стає новою версією. Рекомендованим видається додавати психологічний, когнітивний контекст у середовищі *експериментальної моделі* [10, с. 149]. Коли маємо завдання перекласти художні контексти, тоді часто виникає завдання не лише передати зміст, здійснити переклад в прагматичному розумінні. Справа у тому, що потрібно передати особливий різновид міжкультурної комунікації [1, с. 23]. Синтаксичні трансформації слугують для досягнення такої цілі. Очевидним для науковців є той факт, що переклад видається неможливим без реалізації граматичних трансформацій. Такі перетворення (операції) в основному це є перестановка пропозиції (зміна структури) і заміни, які є синтаксичними та морфологічними. У результаті проведеного власного дослідження науковцями Г. Антонюк, Т. Балашова, М. Ткачів М. М. було встановлено, що всі різновиди синтаксичних перетворень при перекладі можна звести до п'яти різновидів. Йдеться про *нульову трансформацію, перестановку, заміну (або заміщення), додавання, опущення* [1, с. 22]. Зі свого боку варто додати, що, як було вже згадано у цій розвідці, англ. та укр. мовні системи вважають, відповідно, аналітичною та синтетичною. Відтак, вдале застосування синтаксичних перекладацьких трансформацій є справді необхідним. Але на частоту вживання якого-небудь із різновидів синтаксичних перекладацьких можуть впливати різні фактори.

Як це підкреслено І. Корунцем, з чим більшість науковців, до речі, повністю погоджуються, випадки збереження у перекладі структури та місця розташування членів речення, особливо в українській і в англійській, трапляються нечасто. Адже в сучасній англійській мові домінує прямий порядок слів. Такий порядок членів речення є не у всіх випадках обов'язковим в українській мові [7, с. 320]. До речі, синтаксичні заміни в перекладах можуть сприяти саме мовній економії, до того ж, її вважають однією з важливих норм наукового викладу. У цьому контексті теж варто додати, що речення з пасивними конструкціями у наукових текстах можливо трансформувати у речення з активним станом. Саме це може допомогти зменшити довжину речення, водночас додати йому більшої персоніфікованості [9, с. 70]. Заміну та перестановку часто у сучасному вітчизняному перекладознавстві трактують як головні синтаксичні трансформації. У свою чергу, науковці М. Жовтобрюх та Б. Кулик продемонстрували вдалий приклад застосування *пере-*

становки як важливої синтаксичної трансформації: *But of course she knew perfectly well. Але вона, зрозуміло, прекрасно це знала.* Вони зважали на розбіжності традицій актуального членування речення в мові оригіналу та у мові перекладу відповідно [5, с. 41]. Перестановка полягає в зміні лінійного розташування членів речення. Причини перестановок - слідування за прямим порядком слів в аналітичних мовах. В укр мові можливим є розташування членів у реченні вільно. Відтак, у процесі перекладу з англійської трапляються перестановки, зумовлені різними причинами [1, с. 23]. Часте використання синтаксичних трансформацій у перекладі можна пояснити тим, що англ. та укр. мови відносяться до різних типів, як це було вже згадано. Укр. речення характеризується іншим порядком слів, розміщенням речень, головного, підрядного [3, с. 91]. Іноді приямий порядок є єдиним допоміжним засобом у процесі перекладу, приклад, що представлений у [1, с. 23] такий: *Usually mothers father children.* Зазначено, що слово *mothers* займає місце підмету. Відповідно, слово *father* займає другу позицію у цьому реченні, це присудок. Його перекладають як виховувати. Порядок слів у репрезентованому реченні детермінує частиномовну належність складових речення. Ось український переклад: *Зазвичай матері виховують дітей.* Проте, можливо використати перестановку, яка, на думку авторів, краще підходить для синтаксису українською, наприклад: *Зазвичай дітей виховують матері.* Заміни є частотною трансформацією, сенс котрої у заміні синтаксичної конструкції. У прикладі спостерігають за антонімічним перекладом лексичних одиниць. Позитивне стає негативним, буває і навпаки. *Could you help me, please? Чи не могли б ви мені допомогти?* [1, с. 23]. Зі свого боку, ми бажаємо додати, що таке питання є типовим виявом ввічливості у комунікації, а у мовній реалізації відбувається так звана заміна знака із збереженням смислу того, про що повідомляємо. Це безперечно не буде створювати жодних перешкод у спілкуванні.

Незаперечним є той факт, що для перекладачів важливим і необхідним є знання певних граматичних особливостей мови перекладу та мову, на яку перекладають, основних понять, термінів, принципів теорії перекладу, також специфіки того різновиду перекладу, у межах якого треба здійснити міжмовне чи міжмовні перетворення. Як це зазначено у науковій праці В. Карабана, перекладачі мають бути добре обізнаними із закономірностями співвідношення, відповідності

граматичних форм, певних конструкцій в оригіналі, перекладі, також з перекладацькими трансформаціями, задля чіткого уявлення про можливість, які є у його розпорядженні задля адекватної передачі граматичних явищ (оригіналу) у перекладі [6, с. 11]. Відтак, найбільший комплекс граматичних проблем перекладу є пов'язаним із розумінням синтаксичної структури речень, здатністю здійснювати потрібні перебудови речення відповідно до існуючих норм мови перекладу. Іншими словами, здатністю здійснити синтаксичні трансформації [6; 9]. Як це підкреслено О. Михайленко основою мовного оформлення текстів наукового, технічного спрямування вбачають синтаксичну повноту оформлення висловлювання, теж функціонування аналітичних конструкцій, кліше, складні синтагми, розгорнутої системи зв'язувальних елементів [9, с. 121]. Діяльність перекладача інтерпретаційного характеру, спочатку здійснює власне розуміння оригіналу. Вже потім вкладає таке розуміння в знакову форму іншої мовної системи. Перекладознавці мають спільну думку щодо того, що *перекласти* має значення відобразити засобами однієї мови правильно, те, що вже було виражено за участю засобів іншої мови [3, с. 89]. Завелика дистанція компонентів може заважати прослідкувати авторську думку. Отже, у такому випадку принцип логічності побудови може руйнуватися. Відтак, перекладачеві доводиться здійснити синтаксичні трансформації. Спростити структуру, розділити складнопідрядне речення, відповідно, на два чи більше двох простих [9, с. 70]. У першому та другому прикладах вчена О. Михайленко зазначає, що ми спостерігаємо за перестановкою членів речення відповідно до англійського порядку слів. Наприклад: *Більш розповсюджені рішення з використанням ШІМ. Solutions using PWM are more widespread.* Розглянемо зараз і другий приклад: *Основні зусилля на теперішній час направлені на отримання р-п-переходу на основі ZnO плівок для подальшого застосування в оксидній електроніці. Today, the main efforts are aimed at the creation of p-n junction on the basis of ZnO films for its further application in oxide electronics* [Цит за 9, с. 71]. Отже, у другому представленому прикладі обставина в англ. реченні є на початку вказаного речення. У практичних граматиках, як правило, не радять використовувати обставину часу та обставину місця перед підметом та присудком [9, с. 71]. До речі, нерідко певними недоліками у перекладах вважають дистанціювання присудка від підмета у реченні цільовою мовою.

У наступному прикладі, у перекладі другої частини речення видається можливим представити синтаксичну трансформацію заміни дієприслівникового звороту на підрядне речення відповідно, наприклад таким чином: *what compensates for the distortion.....* Це могло б уникнути труднощів у розумінні сенсу речення, згідно з поглядом О. Михайленко. Приклад: *За нелінійного навантаження струм іС є несінусоїдальним, компенсуючи спотворення форми струму навантаження іL.* В англійському мовленні переклад виглядає так: *For a nonlinear load, the current iC is non-sinusoidal, compensating for the distortion of the load current form iL* [Цит. За 9, с. 75]. Проаналізовані вище приклади було представлено у роботі О. Шавьолкіна, В. Каплун, І. Шведчикової.

Відомий український науковець В. Карабан розрізняє п'ять видів граматичних трансформацій: *пермутація (перестановка), субституція (заміна), додавання, вилучення, комплексна трансформація* [6; 3]. Додавання розуміють у перекладознавстві як певні «лексичні збільшення, обумовлені формальною невиразністю семантичних компонентів словосполучення у вихідній мові [8, с. 112], опущення натомість є відсутністю одного з членів речення, що тлумачать як нульове його вираження, пропуск. *Опущення* є еліпсисом семантично-надлишкових слів. Метою його вбачають усунення надмірності; (...); також прагнення до максимальної конкретності [8, с. 112; 3, с. 91]. Дослідження трансформацій, який було зроблено у своєму дослідженні О. Волченко, свідчить про їх спричинення різними особливостями лексичного, граматичного плану двох мов (вихідної, цільової), вони (у деяких випадках) є тісно переплетеними. Необхідною умовою адекватного перекладу вважають вміння коректно аналізувати синтаксичну побудову речень іншою мовою, визначати граматичні труднощі перекладу. Важливим є таке конструювати речення, щоб воно відповідало існуючим нормам [3, с. 91]. Існує погляд, що основними видами синтаксичних трансформацій, виявилися такі: синтаксичне уподібнення, перестановка та синтаксична заміна. У дослідженні О. Волченко не виокремлено додавання і опущення окремими трансформаціями у синтаксисі. Відбувається це саме тому, що їм належить другорядна роль під час застосування базових синтаксичних трансформацій [3, с. 91].

Варто детальніше розглянути граматичні перетворення, таким чином, *синтаксичне уподібнення* пояснено як таку трансформацію, коли синтаксичну структуру мови оригіналу перетворюють

в структуру мови, яка є аналогічною у МП. Ми маємо змогу спостерігати за існуванням паралельних конструкцій (в оригіналі та у перекладі). *Перестановку*, у свою чергу, трактують як різновид перекладацького перетворення, який є заміною розташування мовних одиниць у відповідних текстах, яка може виявитися інверсійною або частково інверсійною. Таким чином, інверсійною перестановкою передбачено зміну місця підмета та присудка у МП. Для прикладу: *Four-blade designs are the most common. Самими загальними є вентилятори з чотирма лопатками.* Часткова інверсійна перестановка, зі свого боку, передбачає збереження прямого порядку головних членів речення. Однак, репрезентовано зміну розташування другорядних членів. Але, як це наголошено в науковій праці О. Волченко, одним з найпоширеніших різновидів синтаксичної трансформації є *синтаксична заміна*. Під час такої операції можуть бути замінені члени речення, типи синтаксичного зв'язку. Такими можуть бути заміни: членування/ заміна простого речення складним; об'єднання речень; теж зміна типу зв'язку між реченнями (або його частинами) в оригіналі та не оригіналі (...); також заміна пасивної конструкції активною [3, с. 91; 6]. Добре відомим поглядом є той, згідно з яким синтаксичні трансформації супроводжуються іншими лексичними та граматичн. трансформаціями.

У теорії перекладу науковець Е. Честерман репрезентує першу синтаксичну стратегію, *дослівний переклад*. Вчений вважає її стратегією «за замовчуванням». Адже саме вона уможливує максимальне відтворення форми оригінального тексту. Другою синтаксичною стратегією він представляє запозичення. При перекладі запозичено окремий термін, перекладач відтворює структуру вихідного тексту. Далі, третя синтаксична стратегія – це транспозиція. Така стратегія як транспозиція спонукає заміну однієї частини мови іншою. Четверта синтаксична стратегія є зміщенням мовних одиниць. Згаданий термін узятो у Дж. Кетфорда, він охоплює морфему, слово, словосполучення, речення, параграф [15; 10, с. 149]. П'ята стратегія пов'язана із зміною структури парафрази. Іншими словами, це такі модифікації, котрі трапляються у внутрішній структурі іменникового/ дієслівного сполучення слів. Далі, шосту синтаксичну стратегію охарактеризовано зміною структури простого речення. Сьома стратегія стосується зміни структури складного речення. Крім того, восьмою синтаксичною стратегією є зміна текстової згуртованості. Це такий спосіб, згідно

з яким частини речення поєднуються та будують логічно завершене, зрозуміле речення, його називають текстовою згуртованістю, що передбачає застосування еліпсису, заміни, повтору. Дев'ята стратегія – це саме зміщення мовного рівня, вона втілюється на фонологічному, морфологічному, синтаксичному, лексичному рівнях. Десята стратегія вченого – це зміна схеми, яка стосується алітерації, риторичних схем, паралелізму, ритму [15, с. 87–94; 10, с. 149].

Серед проаналізованих нами перекладацьких трансформацій запропонованих В. Карабаном, звертають посилену увагу на певні способи передачі значень синтаксичних конструкцій. Саме на зміну порядку слів у реченні, заміну стану пасивним, переклад герундіального звороту підрядним реченням. Також на трансформацію одночленних номінативних речень у двочленні, трансформацію інфінітивних речень у певні наказові речення, на переклад речень з негативацією як стверджувальних речень [Цит. за 10, с. 150].

Дуже влучно зазначає В. Карабан, «...в кожній мові граматичне явище тісно пов'язане з лексичним, і спосіб передачі в перекладі граматичних форм і конструкцій нерідко залежить від їх лексичного наповнення. Одне і те саме граматичне явище залежно від конкретного лексичного вираження може перекладатися різними способами» [6, с.15].

Варто зазначити у нашій науковій розвідці, що всі граматичні труднощі перекладу науковець В. Карабан розділив на такі труднощі, що породжені розбіжностями в структурі мов, у наборі їхніх граматичних категорій, форм; труднощі, які є пов'язаними із різним обсягом змісту подібних у двох мовах форм та конструкцій; такі труднощі, які спровоковано наявністю граматичних явищ у мові тексту оригіналу, що мають відмінні від відповідних граматичних явищ цільової функціональні характеристики; складнощі, котрі пов'язані з граматичними явищами, що мають різні частотні характеристики (...) [6, с. 16, 17].

Л. Яровенко та А. Болдирева підкреслюють, що *пермутація* зазвичай супроводжується одним чи декількома типами замін. Це є доказом комплексного характеру трансформацій. Важлива роль теж належить лексичному наповненню речення, необхідності відповідності певним стилістичним нормам мови перекладу. *Перестановки*, у свою чергу, є таких видів: зміна порядку слів та сполучень слів у структурі речення; зміна порядку слідування частин складного речення; зміни в послідовності окремих речень [14, с. 197]. У роботі цих

вчених розглянуто такі трансформації, як заміни словоформ, заміни частин мови, заміни типів речення, заміна членів речення [14, с. 198–201]. У дослідженні Л. Яровенко та А. Болдиревої найбільш частотним типом граматичних трансформацій є *заміни*, серед яких заміни типів речення та частин мови є переважаючими. Теж високою частотністю вирізняються перестановки [14, с. 201].

Досить цікавою, як нам видається, є точка зору, згідно якої граматичні трансформації породжені не лише певними об'єктивними чинниками (як от розбіжність у структурі і типах двох мов, відмінності в синтаксичній, семантичній структурах речення, у вживанні відповідних форм, конструкцій, але і також суб'єктивними чинниками, для прикладу, професійною компетентністю перекладача, його чи її власним стилем та ін. [14, с. 201]. Відомий український вчений В. Карабан слушно підтверджує той факт, що обов'язковою умовою адекватного перекладу є вміння правильно проаналізувати граматичну побудову іншомовних речень, учений зазначає, що вагомим є правильно визначити граматичні труднощі перекладу [6, с. 16].

Підкреслимо, що перекладознавці Ю. Шаранова та Є. Маслов розуміють *перекладацькі трансформації* як певний процес обробки іншомовного матеріалу, який включає визначення його комунікативної цілі, подальші корекції продукту перекладу із урахуванням позамовних чинників з метою адекватної репрезентації вихідної комунікативної мети; також уможливлення її досягнення завдячуючи адекватному продукту перекладу [12, с. 154].

Ми абсолютно погоджуємося з тим, що є дуже важливим, щоб при різниці синтаксичної конструкції в мовах зберігалась еквівалентність загальної сукупної семантики речення, що є одиницею синтаксичного рівня. Це, відповідно, гарантує адекватність перекладу [1; с. 24].

Отже, здійснивши аналіз матеріалу дослідниці О. Михайленко, у свою чергу, прийшла до певних висновків. Отже, синтаксичні явища у матеріалі наукової статті можуть створювати перепони, а от застосування синтаксичних перетворень може їх подолати. Так, більшою кількістю проаналізованих трансформацій є комплексні. Їх використання сприяло дотриманню синтаксичних норм в англійській науковій мові, наприклад, відтворення типового порядку слів у англ. реченні, було виявлено певні випадки незастосування трансформації (де вона, можливо, була необхідною). І це могло призводити до нерозуміння сенсу речення, яке пере-

кладено, також не постійно вдавалося уникати граматичного буквализму. Таким чином, це могло бути можливим через неповне розуміння граматичної побудови речення або речень, граматичних особливостей мови перекладу, способів процесу перекладу, о процесу. Між іншим, важливим видається зконструювати перекладене речення згідно з нормами наукової літератури [9, с. 76] Отож, синтаксичні трансформації є оптимальним способом передачі первинної інформації у допустимих формах для цільової мови. Було зроблено висновок О. Волченко щодо того, що здійснення синтаксичних трансформацій, також їхнє поєднання варто вважати безперервним процесом, кінцевий результат його – досягнення еквівалентності у відносинах між оригіналом та перекладом [3, с. 91].

Як це висвітлено у науковій статті І. Ребрій та Н. Пустовіт, переклад науково-технічних текстів має свої характеристики, і це зумовлено термінологічним апаратом, з іншого боку, синтаксичними структурами. Також ними наголошено, що найпоширенішими синтаксичними трансформаціями у межах науково-технічних текстах у їх дослідженні про літаки є: заміна інфінітивної конструкції підрядним реченням; заміна пасивного стану на активний; заміна частин мови; конструкції *have+noun+passive infinitive* і *modal verb+passive infinitive*, як правило, відтворюються за допомогою використання конструкції *може бути+дієприкметник*; до того ж, *past participle* звичайно перетворюється на дієприкметниковий зворот. Автори роботи також роблять акцент на тому, що *present participle* у досліджених текстах можна перекласти у різний спосіб, як підрядне

речення, дієприкметниковий зворот, як прислівник [10, с. 154]. У процесі відтворення англійського художнього твору українською переважно відбуваються перетворення на рівні синтаксису, фахівці з перекладу спостерігають за уподібненням, перестановками, замінами членів речення, переходом від зворотного порядку слів, за зміною предикатів під час перекладу, перетворення активних конструкцій у пасивні, членування чи об'єднання речень, заміною типу синтаксичного зв'язку, опущення та додавання. Перетворення, які відбувалися на морфологічному рівні – це заміна частин мови, граматична заміна числа, часу; на обсяг граматичн. трансформацій, які спрямовано на досягнення адекватності, семантичної еквівалентності художнього перекладу, окрім суб'єктивних/об'єктивних чинників, значною мірою впливають норми укр. мови [13, с. 128].

Висновки. Відтак, у рамках вітчизняної теорії та практики перекладу наразі не виокремлено єдиного однозначного розуміння сутності перекладацьких трансформацій, з одного боку, це уможливило різнобічний розгляд цього явища, а з іншого боку, це може створити певні методологічні труднощі. Переклад текстів, які належать різним сферам життєдіяльності людини, має свої відмінні риси. У статті було представлено особливості перекладу науково-технічних та художніх текстів. Таким чином, саме лакунарність певних граматичних явищ є необхідною умовою для здійснення перекладацьких перетворень у процесі перекладу з та на укр. мову, для досягнення перекладу високої якості.

Список літератури:

1. Антонюк Г. Д., Балашова Т. В., Ткачів М. М. Способи відтворення синтаксичних конструкцій при перекладі з англійської мови на українську. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог: Вид-во НаУОА, 2023. Вип. 19(87). С. 20–25.
2. Вихованець І. Р., Городенська К. Г. Теоретична морфологія української мови. Київ: Пульсари, 2004. 398 с.
3. Волченко О. М. Використання синтаксичних трансформацій для досягнення еквівалентності перекладу. *Молодий вчений*. 2017. № 4.1. С. 89–93. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_4 (дата звернення: 23.12.2025).
4. Гуйванюк Н. В. Складні ускладненні речення: Теоретично-практичний блок. Чернівці: Рута. 2003. 145 с.
5. Жовтобрюх М. А., Кулик Б. М. Курс сучасної української літературної мови. Київ: Вища. шк., 1972. 406 с.
6. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури: навч. посіб.-довід. Вінниця : Нова книга, 2004. 576 с.
7. Корунець І. В. Вступ до перекладознавства. Вінниця: Нова книга, 2008. 512 с.
8. Мамрак А. В. Вступ до теорії перекладу. К.: Центр учбової літератури, 2009. 304 с.
9. Михайленко О. О. Синтаксичні трансформації у перекладі наукової статті. *Мовні і концептуальні картини світу*. 67 (1), 2020. С. 68–80.

10. Ребрій І. М., Пустовіт Н. В. Синтаксичні трансформації в англо-українському перекладі науково-технічних текстів про бойові літаки F-16 Fighting Falcon, Gripen e nf B-21 Stealth Bomber. *Закарпатські філологічні студії*. Ужгород: Видавничий дім “Гельветика”. 2023. Т.1. Вип 32. С. 148–156. URL: http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/32/part_1/29.pdf (дата звернення: 23.12.2025).
11. Селіванова О. О. Світ свідомості в мові. Монографічне видання. Черкаси: Чабаненко Ю., 2012. 488 с.
12. Шаранова Ю. В., Маслов Є. О. Перекладацькі трансформації в англо-українських перекладах у сфері інженерії. *Закарпатські філологічні студії*. 2023. Вип. 27(3). С. 150–154.
13. Шишко А. В., Луканська Г. А. Граматичні трансформації в художньому перекладі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія*. 2019. № 43, т. 4. С. 32–40. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/trphst_2023_27%283%29_30 (дата звернення: 23.12.2025).
14. Яровенко Л. С., Болдирева А. Є. Граматичні трансформації в процесі перекладу. Актуальні питання гуманітарних наук: міжвуз. зб. наук. праць молодих вчених *Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2021. Вип. 35. Т. 6. С. 193–202. URL: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/35-6-28> (дата звернення: 23.12.2025).
15. Chesterman A. *Memes of Translation: The Spread of Ideas in Translation Theory*. Amsterdam: John Benjamin, 2000. 225 p.

Nidzelska Yu. M. GENERAL CHARACTERISTICS OF SYNTACTIC TRANSFORMATIONS IN THE FRAMEWORK OF MODERN TRANSLATION STUDIES

The present article focuses on the study of the main characteristics of syntactic transformations. Particular attention is paid to the distinctive features of Ukrainian and English grammar, word order in the sentence, and translation transformations. From the perspective of morphological typology, Ukrainian and English belong to different types: Ukrainian is a synthetic language, while English is an analytic one. The relevance of the study lies in the fact that the structural organization of English and Ukrainian, their typical word order, and nationally specific features of world perception differ significantly, which accounts for the need for a detailed analysis of syntactic transformations in translation. The following task is set: using various transformations, due to the fact that syntactic forms are incomplete. So, five types of grammatical transformations have been identified: permutation (transposition), substitution, addition, omission, and complex transformation. The attention is given to syntactic adaptation, defined as a transformation in which the syntactic structure of the source language is rendered by a corresponding structure in the target language. Thus, the existence of parallel constructions in both the original text and the translation has been noticed. Transposition is treated as a form of translation transformation, entailing the rearrangement of linguistic units in the source and target texts, which may take the form of full or partial inversion. Grammatical structures do not only regulate the proper word order in texts but also transmit information regarded as integral to the total meaning. It has been stated that the translation of texts belonging to different areas of human activity has its distinctive features. The general characteristics of translating scientific-technical and literary texts have been represented in this article.

Keywords: translation, translation transformations, grammatical transformations, transposition, substitution, addition, omission.

Дата першого надходження статті до видання: 28.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.04.2026